

fonetika

jazyk

- kategorizace
- asociace:
 - signál / forma ~ funkce / obsah / význam
- ?: mají zvuky význam?

jazyk

- kategorizace
- asociace:
 - signál / forma ~ funkce / obsah / význam
- ?: mají zvuky význam?
 - uzavřený, rel. malý inventář zvuků > kombinatorické možnosti

popis hlásek

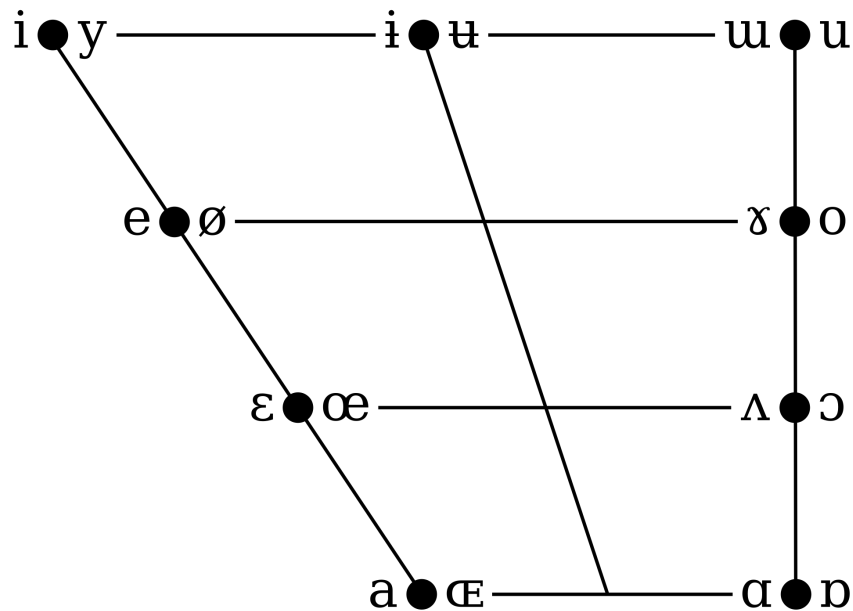
- jak vznikají (řečové) zvuky
- vokály v konsonanty
- sonory v obstruenty
- artikulační popis:
 - místo
 - způsob

ipa

- grafický záznam zvuků jazyka:
 - kaškaj - kaškai - kaškay - kashkai - kashkay - kashgay - qashqai - qashaqay - قاشقاي - кашкай
- [international phonetic alphabet](#)

vokály

- přední - střední - zadní
- nízké - středové - vysoké
- ne/labializované
- krátké - dlouhé
- monoftongy - diftongy
- orální - nazální

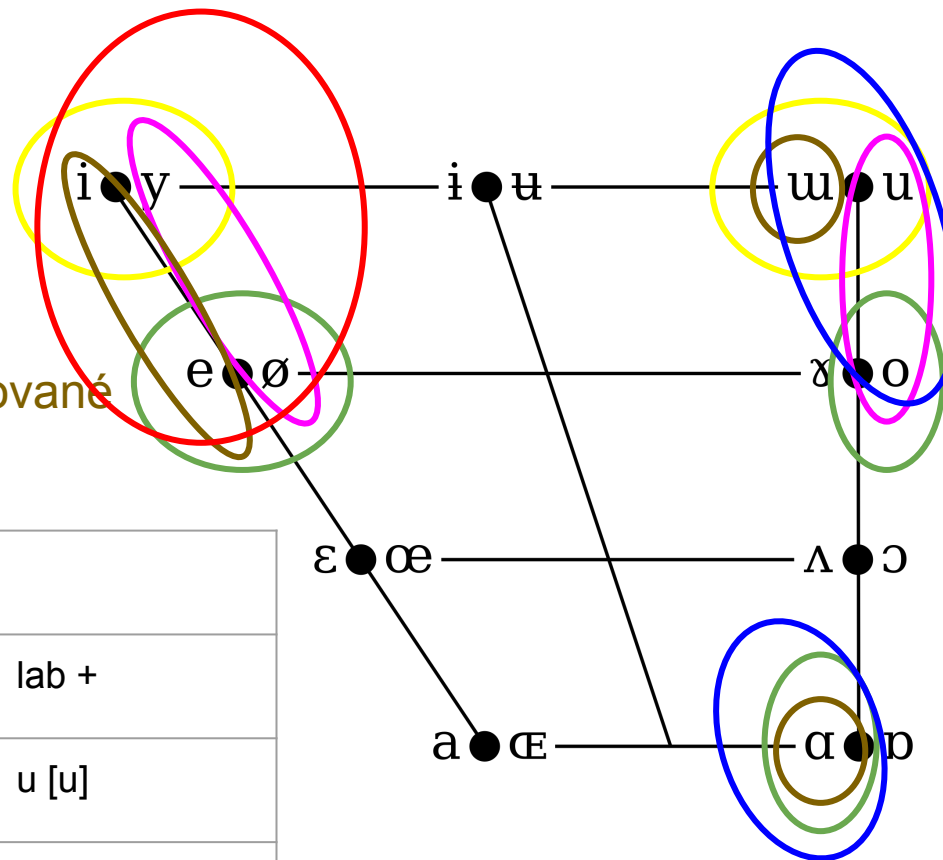

tu. vokály

- a - e - u - ɪ - o - ü - i - ö
- místo?
- zavřenost?
- labializace?
- délka?

tu. vokály

- a - e - u - ɪ - o - ü - i - ö
- místo: **přední** - **zadní**
- zavřenost: **vysoké** - **nevysoké**
- labializace: **labializované** - **nelabializované**

	přední		zadní	
	lab -	lab +	lab -	lab +
vysoké	i [i]	ü [y]	ɪ [w] (také [ə])	u [u]
nevysoké	e [e]	ö [ø]	a [ɑ]	o [o]

tu. vokály

- a - e - u - ɪ - o - ü - i - ö
- místo: přední - zadní
- zavřenost: vysoké - nevysoké
- labializace: labializované - nelabializované
- délka: pouze sekundárně (ale v určitých případech rozlišuje význam)
 - ilmi (vědu - akuzativ) x ilmî (vědní, vědecký - adjektivum)
 - saĝlik (zdraví) x salik (doporučení)
- diftongy: dva tautosylabické V (z jednoho přechází artiklace plynule “směrem” k druhému): v tu. nejsou (cf. laboratuvar

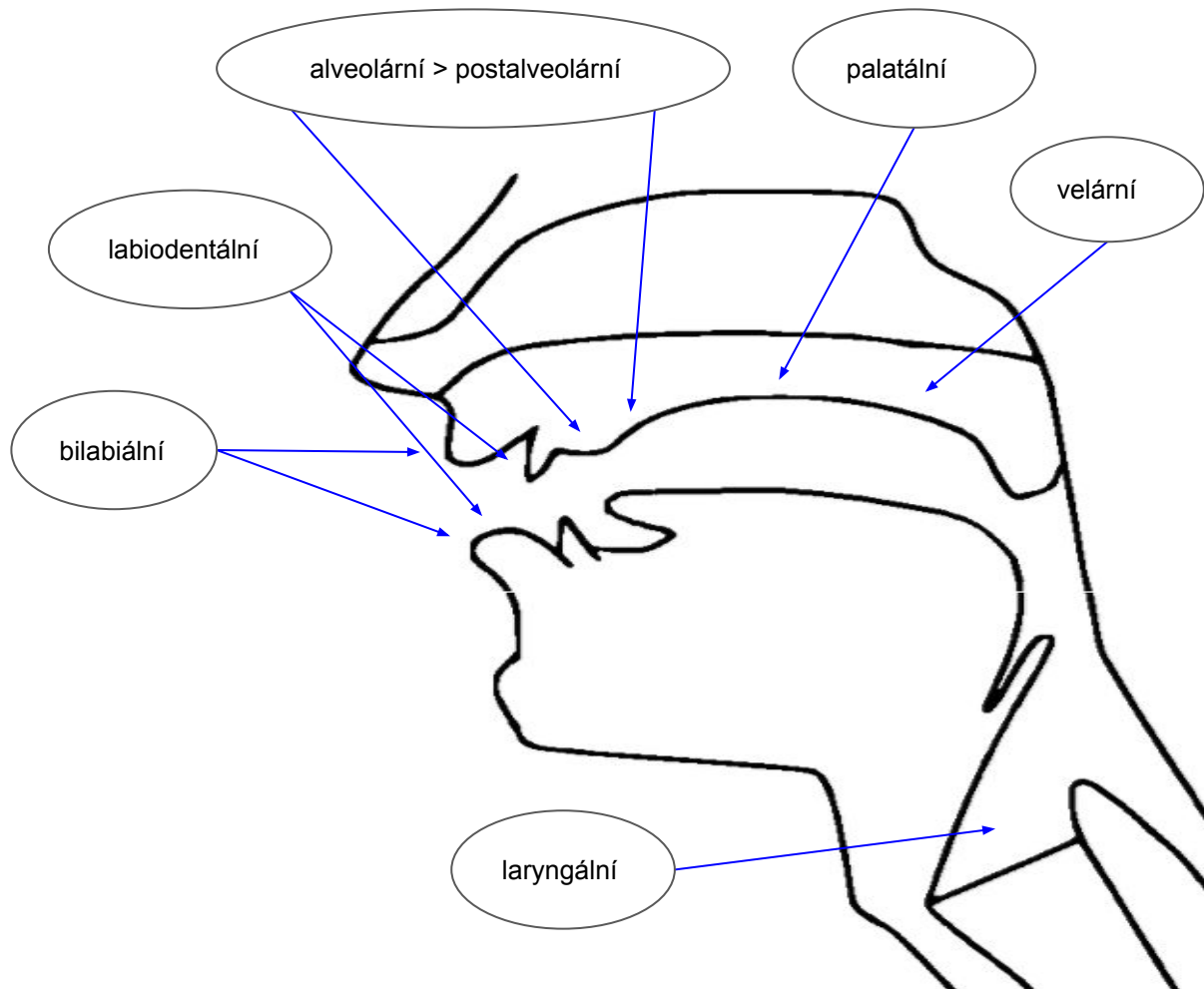
konsonanty

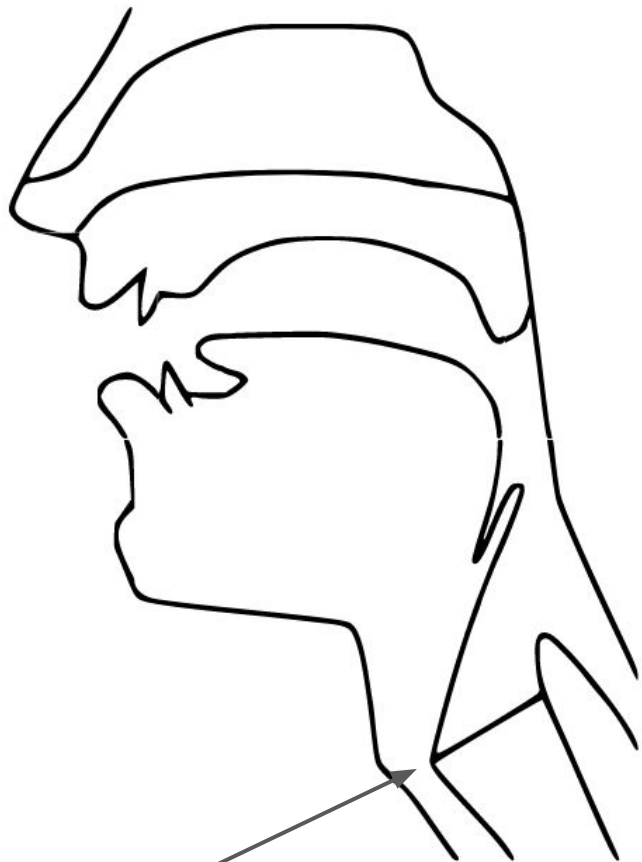
- způsob:
 - explozivy
 - frikativy
 - afrikáty
 - sonory: aproximanty - nazály (- vibranty)
- místo:
 - bilabiální - labiodentální - (dentální) - alveolární - palatální - velární - uvulární - laryngální
- znělost:
 - znělé - neznělé
- délka:
 - ne/geminované
- ukázky: a, b

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET (2005)

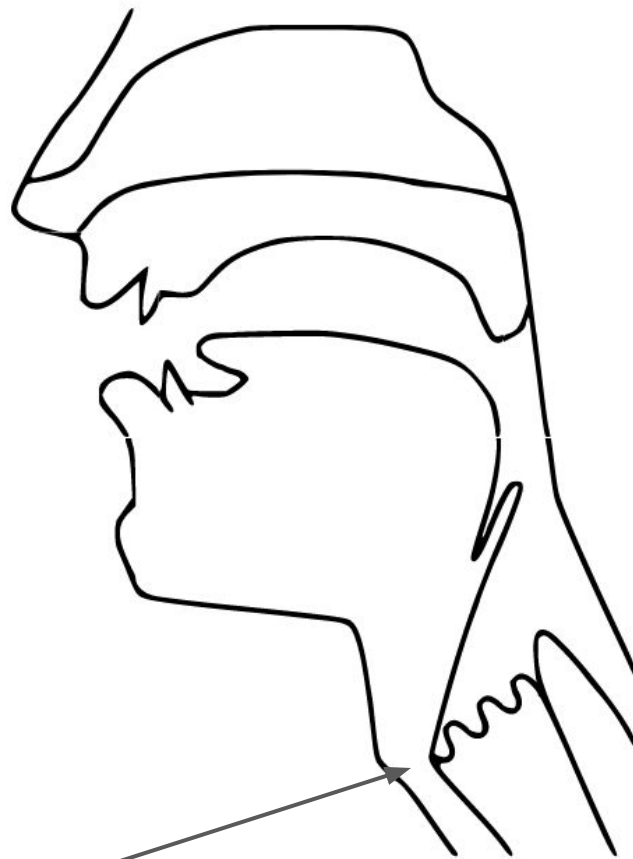
CONSONANTS (PULMONIC)

	Bilabial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Post-alveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Epi-glottal	Glottal
Nasal	m	ɱ	n			ɳ	ɲ	ŋ	ɴ			
Plosive	p b		t d			ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ			
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	ʜ ʕ̥	h ɦ
Approximant		ʋ	ɹ			ɻ	j	ɰ	ʁ		ʕ	ɦ
Trill	ʙ		r						ʀ			
Tap, Flap		ⱱ	ɾ			ɽ						
Lateral fricative			ɬ ɮ									
Lateral approximant			l			ɭ	ʎ	ʟ				
Lateral flap			ɺ									

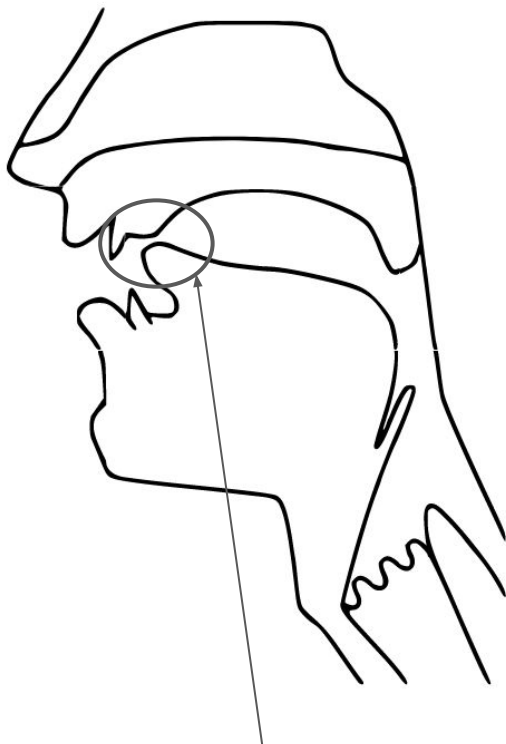
hlasivky nekmitají > neznělá

hlasivky kmitají > znělá

plný závěr > exploziva

úžina > frikativa

závěr + průchod nosní dutinou
> nazála

tu. konsonanty

- způsob + místo + znělost > viz následující tabulka
- délka:
 - dlouhé (zdvojené, geminované) konsonanty existují: např. anne, okullar
 - rozlišují význam: kata (do patra) x katta (v patře)
 - s výjimkou přejatých slov se vyskytují převážně na morfologické hranici: ressam (arabské) x okullar (turecké pod vlivem francouzštiny)

tu. konsonanty

		bilabiální	labio- dentální	dentální / alveolární	postalveolární	palatální	velární	laryngální
obstruent	exploziva	p - b		t - d			k - g	(?)
	frikativa		f - v	s - z	ʃ [ʃ] - j [ʒ]			h
	afrikáta				ç [tʃ] - c [dʒ]			
sonora	nazála	m		n				
	švih			r [r]				
	aproximanta					y [j]		
	laterální aprox.			l				

pozn.: kde se liší turecký zápis od znaku ipa, je ten uvedený v závorce,
u obstruentů je první z případné dvojice vždy znělý

foném

- výše popsané = fonémy
- mezijazykově různé ([c](#), [d](#), [e](#))
- změna významu v artikulační varianta (ne/podmíněná)
- př. d - t - t^c (dentální exploziva, znělá - neznělá - neznělá aspirovaná [s přídechem]):
 - dek v tek > změna hlásky (znělá v neznělá) = změna významu > 2 fonémy
 - tek v t^cek (s/bez aspirace) > změna hlásky (neaspirovaná v aspirovaná) = nemění se význam > 2 výslovnostní varianty 1 fonému
 - dek v t^cek > změna hlásky (znělá v neznělá aspirovaná) = změna významu > 2 fonémy
 - výsledek: d = samostatný foném, t + t^c = 2 varianty jednoho fonému

slabika

- nejmenší přirozená jednotka řeči
- percepčně snadná identifikace, přitom obtížná definice
- vždy přítomnost nějakého sonorního elementu/vrcholu, průběh sonornosti často (ne vždy) \wedge (nárůst - vrchol - klesání)
- onset + rhyme (rhyme = nucleus + coda)
- fonotaktika = různé jazyky dovolují různé kombinace zvuků (ve slabikách i přes ně)
- konsonantní klastr = shluk konsonantů v onsetu / kodě
- otevřené x zavřené slabiky: přítomnost kody (příp. dlouhý V)

tu. slabika

- relativně málo komplexní slabiky (cf. č. spředls)
- jádro: vždy V
- obecná struktura slabiky: (C)V(So)(C)
- povolené C klastry:
 - iniciálně: ne
 - finálně: CC
 - sonora + obstruent
 - frikativa + exploziva
 - -ks (boks - raks)
- hiát: cizí slova nebo sekundárně
- nevysoké labializované V: nativně jen v první slabice

fonologické procesy

- hlásky se nevyskytují v izolaci > vzájemné ovlivňování v proudu řeči
 - redukce
 - vypouštění V/C, centralizace vokálů
 - já jsem > [jaːsɛ̃]
 - asimilace
 - místa a/nebo způsobu a/nebo znělosti
 - progresivní / regresivní
 - kontaktní / distanční (vokální harmonie)
 - epenteze a elize
 - epenteze = vkládání pomocných V/C
 - elize = vypouštění V/C
 - lenizace (lenition)
 - oslabování C v intervokalické pozici

tu. fonol. procesy: výběr z alofonie

- hláskovým okolím podmíněné artikulační varianty fonémů
- vokalismus:
 - mimo a + o všechny V více otevřené na konci slova
 - e: otevřená varianta před nazálami + likvidami
- konsonanty:
 - aspirace (přídech): všechny neznělé explozivy + afrikáta (nenásleduje-li C)
 - palatalizace (velarizace): l + velární explozivy
 - labiovelární frikativy > bilabiální C (v kontextu labializovaných V)
 - r: oslabení znělosti ve finální pozici
 - h: palatální a velární varianta

tu. fonol. procesy: asimilace znělosti

- ztráta znělosti exploziv + afrikát ve finální pozici
- progresivní asimilace znělosti u sufixů (cf. lokativ)

tu. fonol. procesy: lenizace

- nabývání znělosti:
 - neznělé explozivy + afrikáta
 - někdy přes hranice slov (şarap iyi mi?)
 - u neslabičných sufixů
 - k + ç téměř kategoricky
 - ostatní není zcela průhledné (viz samostatný dokument)

tu. fonol. procesy: epenteze (+ elize)

- epentetické V pro zjednodušení nepovolených C klastrů (vždy vysoké V)
 - iničiálně: někde lexikalizováno (istatistik, kulüp), jinde může být podmíněno i sociálně
 - finálně:
 - resylabifikace klastrů u přejatých slov + části původní slovní zásoby
 - před neslabičnými sufixy opětovná elize V
- spojovací C
 - epentetické C u neslabičných sufixů (proti vzniku hiátu): y + s-n-ş
- geminované finální C u některých přejatých slov
 - elize
 - znovuobjevuje se před neslabičnými sufixy

tu. fonol. procesy: vokální harmonie

- tu. vokální harmonie: progresivní distanční asimilace vokálů
 - předožadní
 - labializace
 - ve flexi i v kořenech původní slovní zásoby jak před. tak lab.
 - labial attraction: v některých slovech s nelab. první slabikou se po labiálním C objevuje lab. V
- výjimky:
 - domácí slovní zásoba minimálně (anne, elma)
 - složená slova psaná dohromady (bugün)
 - cizí slova
 - přední varianty po zadních V u některých cizích slov (e.g. kalp, harp, hakikat + slova na -BVI')
 - některé derivační sufixy
 - některé sufixy, které jsou historicky samostatná slova

přízvuk

- suprasegmentální rys
- lexikální přízvuk
 - (rel.) prominentní slabika ve slově
 - mezijazykově různé akustické koreláty
 - intenzita, délka, výška, plná (x redukovaná) artikulace V
 - pevný - volný

tu. přízvuk

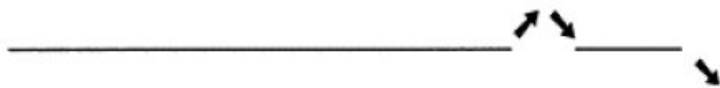
- většina kmenů: poslední slabika
- většina sufixů přízvučná
- některé sufixy a klitika nepřízvučné
- v některých případech rozlišuje význam
 - yápma x yapmá
 - öğretménim x öğretmením
 - mısır x misír

tu. přízvuk: výjimky

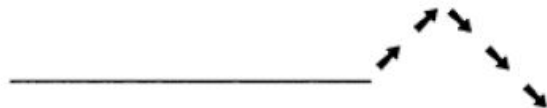
- sezerův přízvuk
 - umístění přízvuku u nepravidelných kmenů
 - roli hraje otevřenost slabiky
 - adv. na -en: přízvuk na penultimě nebo antepenult.
 - odvozená emfatická adj.: přízvuk na první
 - převzaté kmeny (ne všechny):
 - těžká slova (ult. nebo penult. má zavřenou slabiku): na první zavřené
 - lehká slova (ostatní): na penultimě
 - domácí toponyma: stejná pravidla

větný přízvuk v tu.

- průběh větné intonace v různých typech vět

(1) O HER zaman yemek-ler-in-i loKANta-da yer.
s/he every time meal-PL-3SG.POSS-ACC restaurant-LOC eats
'S/he always eats in a restaurant.'

(2) Dün çocuk-LAR okul-a git-Tİ mi?
yesterday child-PL school-DAT go-PF INT
'Did the children go to school yesterday?'

(3) Her gün NEreye gid-iyor-SUN?
every day where go-IMPF-2SG
'Where do you go everyday?'